

2. Сербенська О.А. Мова газети й мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства: Автореф. дис. д-ра філол.наук. – К., 1992.
3. Мерзлякова О. Учителі й учні: мистецтво діалогу: семінар та тренінгові заняття психолога з педагогами. / О. Мерзлякова / Редкол.: Т.Шаповал та ін. – К.: Шк. світ, 2008. – 352 с.

Маркова О.В.

старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Шматок Т.Г.

старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ФІДБЕК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті розкривається сутність поняття та доцільність використання зворотного зв'язку як ефективного інструменту формувального оцінювання навчальних досягнень студентів закладів вищої освіти. Увага приділяється основним рівням зворотного зв'язку та ключовим елементам ефективного фідбеку, які можна застосовувати у своїй педагогічній практиці.

Ключові слова: формувальне оцінювання, оцінювання для навчання, зворотний зв'язок, ефективний фідбек, ширший зворотний зв'язок, вузький специфічний зворотний зв'язок, інформаційний зворотний зв'язок, процесний зворотний зв'язок, саморегуляційний зворотний зв'язок, гнучке навчання.

Summary. The article highlights the adaptability of feedback as an effective tool for formative assessment of the academic achievements of students in higher education institutions. It delves into the primary levels of feedback and the key elements of effective feedback, empowering you to apply it in your unique pedagogical practice.

Key words: formative assessment, assessment for learning, feedback, effective feedback, broader feedback, narrower specific feedback, informational feedback, process feedback, self-regulatory feedback, flexible learning.

Постановка проблеми та її актуальність. Потреба у постійному вдосконаленні освітньої системи сприяє новим підходам до оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Одним із таких підходів вважають формувальне оцінювання (formative assessment or assessment for learning), завданням якого є підвищення якості надання освітніх послуг. Актуальність запровадження такого оцінювання тісно пов'язане із реформою сучасної української освіти, основні напрямки якої представлені у Концепції нової української школи (НУШ), в Законах України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту». Зокрема, в статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» вказані основні види оцінювання: «Основними видами оцінювання

результатів навчання учнів є *формувальне*, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання» [1].

У контексті формувального оцінювання якісне викладання та навчання залежить від зворотного зв'язку, який забезпечують викладачі та студенти. Таким чином, зворотний зв'язок (feedback) є ключовим аспектом успішного оцінювання. Результати міжнародних наукових досліджень доводять, що зворотний зв'язок як обмін інформацією між викладачем і студентом або між студентами щодо навчальних досягнень, має суттєвий вплив на ефективність навчального процесу.

Формувальне оцінювання в системі вищої освіти України використовується не так часто, як у системі загальноосвітньої школи. Останнім часом викладачі вищої школи також все більше уваги звертають на цей вид оцінювання. Станом на зараз, всі заклади вищої освіти використовують модульно-рейтингову систему оцінювання, яка передбачає вивчення студентами навчальної дисципліни шляхом ретельного опрацювання навчальних модулів, а оцінювання результатів здійснюється за рейтинговою системою через накопичення балів студентами на основі проведення поточних та підсумкових контрольних заходів [2, с. 286].

Формувальна функція оцінювання передбачає не лише фіксацію отриманих результатів, а й демонструє прогрес особистих навчальних досягнень здобувачів освіти. Цьому і сприяє зворотний зв'язок (фідбек), який надає інформацію як викладачеві (чи засвоєно матеріал, що саме викликає труднощі, як саме скоригувати процес навчання), так і студенту (чи все правильно він засвоїв, що потрібно додатково доопрацювати). В разі відсутності такого зворотного зв'язку студент може неправильно засвоїти, чи закріпити навчальний матеріал [2, с. 287].

Хоча саме поняття формувального оцінювання раніше не було закріплено законодавчо, викладачі вищої школи застосовували і застосовують певні прийоми такого оцінювання у своїй практиці. Так, деякі прийоми можна запозичити із модульно-рейтингової системи (міні-тестування, індивідуальні домашні завдання, усне та письмове опитування, тощо). Визначальним є не форма самого завдання, а його мета.

Це і можна вважати вагомою підставою для подальшого розвитку та послідовного поширення практик формувального оцінювання, враховуючи світові педагогічні методики. Насамперед, нас цікавить навчання іноземної (англійської) мови в ускладнених умовах освітнього процесу.

Мета даної статті – розкриття сутності поняття та особливості застосування зворотного зв'язку (фідбеку) як ефективного інструменту формувального оцінювання навчальних досягнень студентів закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Багато відомих лінгвістів, методистів, експертів займаються вивченням проблем формувального оцінювання та зворотним зв'язком в освітньому контексті. У даній статті вважаємо за доцільне посилатися на навчально-методичний посібник видавництва Оксфордського Університету (Oxford University Press) «Ефективний зворотний зв'язок: ключ до успішного формувального оцінювання» (Effective feedback: the key to successful assessment for learning). Робота написана провідними експертами в галузі розробки систем оцінювання знань з англійської мови: Елейн Бойд (Elaine Boyd), викладачка магістерських курсів TESOL та прикладної лінгвістики в Інституті освіти, Університетському коледжі Лондона; Ентоні Грін (Anthony Green), директор Центру досліджень навчання англійської мови та оцінювання, а також професор з оцінювання мов у Університеті Бедфордширу; Терезе Н. Хопфенбек (T.N. Hopfenbeck), доцентка та директорка Оксфордського університетського центру оцінювання освіти (OUCEA); Гордон Стобарт (Gordon Stobart), почесний науковий співробітник Оксфордського університету, засновник Групи реформування оцінювання, яка сприяє поширенню формувального оцінювання на міжнародному рівні. В цьому документі автори посилаються на сучасне визначення формувального оцінювання (assessment for learning), надане Вал Кленовскі (Val Klenowski), професоркою Квінслендського університету: «Формувальне оцінювання є частиною щоденної практики студентів, вчителів і однолітків, яка передбачає пошук, осмислення та реагування на інформацію, отриману через діалог, демонстрацію та спостереження способами, що сприяють постійному навчанню.» [3, с. 264].

О. Підгорна, Т. Береговська, експертки Команди підтримки реформ МОН України, виділяють три основних елементи формуального оцінювання, як «оцінювання для навчання»:

- встановлення для студентів зрозумілих цілей на певний навчальний період;
- надання й отримання студентами конструктивного *зворотного зв'язку* щодо їхніх навчальних досягнень, відповідно до навчальних цілей;
- коригування викладачем навчального процесу, відповідно до результатів і навчального поступу здобувачів освіти [4].

Як бачимо, зворотний зв'язок є одним із важливих елементів «оцінювання для навчання». Д. Віліам (D. Wiliam), відомий експерт в області оцінювання, в своїй книзі «Вбудовані стратегії формуального оцінювання» (Embedded Formative Assessment), написав: «Якби потрібно було звести всі дослідження щодо зворотного зв'язку до однієї простої ідеї, принаймні для академічних предметів у школі, це була б така: зворотний зв'язок має стимулювати мислення» [5].

Коли зворотний зв'язок є ефективним, він стає одним із найпотужніших чинників навчання. Дослідження показують, що його вплив залежить від якості: низькоякісний зворотний зв'язок може мати навіть негативний ефект на навчання. Важливо знати, що робить зворотний зв'язок ефективним в навчальному процесі, щоб забезпечити його сприяння прогресу в навчанні. Зворотний зв'язок можна передавати на двох рівнях: ширшому, більш загальному рівні, або вужчому, більш специфічному. В освітньому контексті частіше використовують вужчий, специфічний зворотний зв'язок але важливо враховувати обидва рівні.

Ширший зворотний зв'язок (broader feedback). Автори посібника «Ефективний зворотний зв'язок: ключ до успішного формуального оцінювання» використовують таке визначення ширшого зворотного зв'язку: «Будь-яке спілкування, яке дає доступ до думок, відчуттів чи суджень інших людей щодо власної роботи» [6, с. 18]. Це визначення акцентує увагу на тому, як люди реагують на зворотний зв'язок щодо їхньої роботи. Реакція може бути як позитивною, так і негативною. Визначення також вказує на те, що ми іноді несвідомо надсилаємо сигнали (як позитивні, так і негативні) учням через наші дії чи слова, які сприймаються як зворотний зв'язок навіть якщо ми цього не передбачали.

Наприклад, якщо учнів розподіляють у групи з нижчим рівнем, це може сигналізувати про те, як вчитель або школа оцінюють цих учнів. Без конструктивного пояснення причини такого розподілу це може негативно вплинути на очікування та мотивацію учнів. Навпаки, позитивно інтерпретований ширший зворотний зв'язок може сприяти активному залученню учнів до навчального процесу та покращенню їхніх результатів. У разі негативної інтерпретації учні можуть знизити свою мотивацію, щоб захистити себе від почуття невдачі.

Вужчий (специфічний) зворотний зв'язок (narrower specific feedback). Існує загальноприйнята модель специфічного зворотного зв'язку, пов'язаного з навчальним процесом.

Його базове визначення таке: «Зворотний зв'язок надає інформацію, яка дозволяє учню скоротити розрив між поточними та бажаними результатами».

Специфічний зворотний зв'язок допомагає учням рухатися від їхніх поточних результатів до бажаних. Проте, зворотний зв'язок має бути більш ніж одностороннім процесом від учителя до учня. У своєму дослідженні Д. Гетті (J. Hattie), новозеландський педагог і освітній експерт, виявив, що: «Зворотний зв'язок є найпотужнішим, коли він надходить від студента до викладача... Коли викладачі готові до такого фідбеку від студентів про те, що вони знають, що розуміють, де саме роблять помилки. І це робить навчання дійсно реальним» [6, с. 19].

Це також підкреслює важливість формувального оцінювання, яке зосереджується на тому, щоб зрозуміти, де знаходяться студенти (яка мета у вивченні мови на цьому етапі, де студент зараз на шляху до досягнення цієї мети), оскільки це є основою для результативного зворотного зв'язку. Без цього першого кроку зворотний зв'язок може бути невірно скерований.

Надання ефективного зворотного зв'язку в аудиторії – це професійна навичка, яка вимагає досвіду, чутливості та рефлексії. Хоча вчителі ніколи не можуть точно знати, як учень відреагує; дослідження показують, що конкретний зворотний зв'язок може значно сприяти навчанню учнів.

З цієї причини визначено сім ключових елементів ефективного зворотного

зв'язку, які можна застосовувати у своїй педагогічній практиці.

Отже, ефективний фідбек має:

- бути конкретним і чітким;
- бути доречним і своєчасним;
- бути зрозумілим і відповідати критеріям навчання та успішності;
- бути зосереджений на завданні, а не на особистості учня;
- містити навчальні підказки на відповідних рівнях для заохочення

продовжувати навчання;

- пропонувати стратегії замість готових рішень;
- бути досяжним, стимулювати учня та спонукати його до дій.

Розглянемо детальніше деякі елементи такого дієвого зв'язку.

1. Ефективний фідбек має бути конкретним і чітким. Однією з важливих навичок у наданні ефективного зворотного зв'язку є вибір конкретної поради, що робити далі.

Зворотний зв'язок часто буває неефективним, коли він недостатньо конкретний і не надає здобувачам освіти корисної інформації для покращення навчальних результатів. І тому викладачам варто зосереджуватися на специфічних аспектах, які допоможуть покращити результати учнів. Загальні коментарі, на кшталт «Старайся більше» чи «Твій результат 8 із 10», не дають учневі конкретних напрямків для покращення. Навіть коментарі, які звучать як заохочення, наприклад «Якщо тобі потрібна допомога, запитай у мене», не забезпечують достатньою інформацією для розуміння наступних кроків. Один із підходів до створення конкретного та зрозумілого зворотного зв'язку — зосередження на «нагородах і завданнях» (medals and missions). «Нагорода» сигналізує про те, що учень зробив добре, а «завдання» визначає конкретну дію для виконання (що потрібно вдосконалити чи виправити). Ось приклад такого підходу: «Ти добре зробив короткий виклад даної статті і ти визначив усі ключові моменти. Чи можеш також сказати, який момент є найважливішим для автора статті? Як ти міг би це показати у своїх нотатках?»

Чіткість, зосередженість і конкретика у зворотному зв'язку роблять його значно кориснішим для учнів. Важливо, щоб учень розумів, що саме потрібно зробити, і як це допоможе [6, с. 20].

2. Ефективний фідбек має бути доречним і своєчасним. Коли найкраще надавати зворотний зв'язок? Відповідь залежить від рівня підготовки студентів, характеру завдання та типу зворотного зв'язку.

Якщо працювати із початківцями над простими завданнями, то доречно буде використати простий, інформативний зворотний зв'язок під час виконання завдання. Можна зробити паузу і звернути увагу студента на помилку і повторити правильний варіант. Такий підхід особливо корисний для вивчення граматичних структур та словникового запасу і вимови студентами 1-2 курсів закладів вищої освіти. Однак, якщо говорити про студентів старших курсів, краще дочекатися завершення виконання завдання, доповіді чи презентації, а вже потім надати фідбек. Це дає можливість самостійно виправити помилки або обміркувати сказане чи написане. Коригування в середині виконання завдання може здатися недоречним.

Важливо не забувати про надання студентам часу для реагування на зворотний зв'язок.

3. Ефективний фідбек має бути зосереджений на завданні, а не на особистості учня. Дослідження показали, що найбільш ефективний зворотний зв'язок зосереджується на завданні: на тому, що було зроблено добре, і на тому, що потребує покращення. Наприклад, студенти, яких хвалили за старання («Ти дуже добре попрацював»), виявляли більшу наполегливість, насолоджувалися процесом і не втрачали впевненість, навіть якщо їм не вдалося завершити складне завдання.

Е. Моллой (E. Molloy), професорка Мельбурнського університету, вважає що, навіть, коли зворотний зв'язок зосереджений на завданні, він може викликати різні емоції. Учні можуть інтерпретувати конструктивну критику, як напад на себе або своє «Я». Важливо також розуміти, що здобувачі освіти мають право вибору, як реагувати на зворотний зв'язок. Вони можуть впровадити його для покращення або відкинути, оцінюючи емоційні витрати, такі, як почуття сорому чи розчарування [7, с. 52].

Тому важливо не тільки те, **що** вчителі кажуть у зворотному зв'язку, але й **як** вони це роблять. Публічне «засудження» учня може спонукати його уникати зусиль у майбутньому.

4. Ефективний фідбек має містити навчальні підказки на відповідних рівнях для заохочення продовжувати навчання.

Однією з важливих навичок для вчителя є забезпечення зворотного зв'язку на рівні, який відповідає етапу, досягнутому учнем. Основні типи зворотного зв'язку:

- інформаційний зворотний зв'язок (informational feedback): запитуйте учнів про додаткову або точнішу інформацію (корективний зворотний зв'язок), наприклад: «Чи можете ви додати приклади до цього?»;
- процесний зворотний зв'язок (process feedback): просити учнів обмірковувати відповідь чи висновок, наприклад: «До якого висновку це вас призводить?»;
- саморегуляційний зворотний зв'язок (self-regulatory feedback): заохочуйте учнів розмірковувати над власною роботою, наприклад: «Чи використали ви свої знання при написанні листів?»

5. Ефективний фідбек має пропонувати стратегії замість готових рішень. Щоб студенти ставали більш самостійними — а це одна з ключових цілей оцінювання для навчання, — їм потрібен зворотний зв'язок, який спонукає до роздумів про власну діяльність. На початковому рівні зворотний зв'язок може бути досить простим і просто демонструвати правильний спосіб виконання завдання. Проте, на більш просунутих етапах, важливо зосередитися на процесі та стратегіях, використовуючи запитання на кшталт: «Чому ви обрали цю відповідь?» або «Як можна це організувати інакше?»

Набагато дієвіше заохочувати учнів до пошуку та виправлення власних помилок. Наприклад, якщо вчитель вказує: «У цьому абзаці є помилки узгодження підмета і присудка», учень може самостійно проаналізувати текст. Використання техніки підкреслення, а не виправлення, або обговорення поширених помилок в групі також сприяють розвитку рефлексії, що веде до навчання.

Висновки. Формувальне оцінювання отримало міжнародне визнання, як ефективний інструмент оцінювання навчальних досягнень студентів та підвищення якості надання освітніх послуг. Ключовим аспектом успішного оцінювання можна

назвати зворотний зв'язок (feedback), який забезпечують викладачі та студенти. Успішне формувальне оцінювання базується на майстерній діагностиці, чітких навчальних цілях і критеріях успіху, які забезпечують ефективний зворотний зв'язок. Таке оцінювання можна адаптувати до освітніх потреб учнів різного віку та різних рівнів навчання. А ефективний зворотний зв'язок «закриває розрив» між поточними та бажаними результатами. Фідбек може мати великий вплив на цільові орієнтації студентів на їх успіх та зусилля.

Сучасні освітні та інформаційні технології повністю змінили підходи до освіти, культури, стилю життя. Разом з тим, ми маємо проблему швидкого старіння знань і потребу в швидкісній обробці інформації. Світ потребує фахівців, які готові навчатися впродовж всього життя, а це означає зміни та оновлення всього навчального процесу. Сучасні здобувачі освіти хочуть навчатися швидко, ефективно та мобільно [8, с. 179].

Г. Стобарт зазначає, що світ, який постійно змінюється, потребує учнів, які можуть мислити самостійно та справлятися з незнайомими ситуаціями. А саме формувальне оцінювання і сприяє дієвому гнучкому навчанню, яке допомагає:

- залучати учнів в навчальний процес;
- самостійно оцінювати свій прогрес у навчанні;
- допомагає правильно реагувати на зворотний зв'язок [9, с. 51].

Список використаних джерел

1. Стаття 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту. Оцінювання результатів навчання учнів та їх атестація» [Електронний ресурс]. – URL: https://urst.com.ua/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu/st-17.
2. Калініна І.М. Формувальне оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. / М.І. Калініна // *Грааль науки*. – 2021 – № 5. С. 285–290. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/13126/12063>
3. Klenowski V. (2009). Assessment for learning revisited: An Asia-Pacific perspective. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. Vol. 16, No 3, 263–268. © Oxford University Press.
4. О. Підгорна, Т. Береговська. Що таке формувальне оцінювання, чому воно потрібне учням і які основні виклики. [Електронний ресурс]. – URL: <https://nus.org.ua/2021/06/10/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/>

5. Wiliam D. (2011). Embedded Formative Assessment. Solution Tree Press. URL: https://cloudfront-s3.solutiontree.com/pdfs/Reproducibles_EFA/The-Main-Idea-Embedded-Formative-Assessment-March-2013.pdf
6. Effective Feedback: the key to successful assessment for learning. Oxford University Press (OUP), pp. 1–34. Retrieved from: <http://elt.oup.com/feature/global/expert/assessment-for-learning?cc=ua&selLanguage=uk>
7. Molloy E.K., Borrel-Carrio, F., Epstein, R. (2013). The Impact of Emotions in feedback. In D. Boud, & E. Molloy (Eds.), Feedback in Higher and Professional Education: Understanding it and Doing it Well (pp. 50–71). London: Routledge.
8. О.В. Маркова, Т.Г. Шматок «Використання технології скафолдингу як важливого елементу ефективного вивчення іноземної мови студентами закладів вищої освіти» Збірник матеріалів VIII Міжнар. наук. конф., м. Київ (20–21 квіт. 2022 р.) «Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів» [Електронний ресурс] / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2022. с. 179–185. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/37947>.
9. Stobart, G. (2014). The Expert Learner; Challenging the myth of ability (pp.1–190). Maidenhead, McGraw-Hill / Open University Press.

Подвойська О.В.

кандидат філологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри німецької мови
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

МУЛЬТИМЕДІЙНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ЗАНЯТТЯ З ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. Стаття присвячена ролі мультимедійності, як постійній складовій всіх сфер життя, у навчанні іноземній мові. Надається визначення поняттю «мультимедійність» та її засадам. Крім того висвітлюються її переваги саме у вивченні іноземній мові, в тому числі у дистанційному форматі. Прикладного значення набуває огляд сучасних мультимедійних інструментів, які зарекомендували себе як ефективні засоби для тренування тих чи інших мовних навичок та для перевірки рівня засвоєних знань.

Ключові слова: Мультимедійність, мультимедійні інструменти, навчальні застосунки, інтерактивний контент.

Summary. The article focuses on multimedia's role as a constant component of all spheres of life in foreign language teaching. The article defines the concept of 'multimedia' and its principles. In addition, its advantages in foreign language learning, including distance learning, are highlighted. An overview of modern multimedia tools that have proven effective for training different language skills and testing the level of acquired knowledge is of particular importance.

Key words: Multimedia, multimedia tools, educational apps, an interactive content.

Постановка проблеми. Медіа на сьогодні не просто поширені у сучасному світі, вони є постійним і стійким елементом нашого повсякденного і професійного життя, досліджень, навчання і викладання. Цифрові технології є зараз тим посередником, який надає можливість полегшити процес навчання, дехто, правда,